

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ
КАТЕДРА СТУДИЈА БЕЗБЕДНОСТИ

ХИБРИДНО РАТОВАЊЕ КАО САВРЕМЕНИ
БЕЗБЕДНОСНИ ПРОБЛЕМ
- ДИПЛОМСКИ РАД -

Ментор:
Ненад Путник
проф. др

Студент:
Наталија Николић
3/20

Београд, 2026.

Садржај

1. Увод.....	4
2. Појмовно одређење хибридног ратовања.....	5
3. Карактеристике хибридног ратовања.....	10
4. Инструменти и методе хибридног ратовања.....	12
5. Фазе хибридног ратовања.....	14
6. Хибридно ратовање и динамика сукоба.....	16
7. Студија случаја: Хибридно ратовање у сукобу Русије и Украјине.....	21
8. Закључак.....	26
9. Литература.....	27

1. Увод

Савремени безбедносни изазови све мање се могу објаснити традиционалним схватањем рата као искључиво оружаног сукоба између држава. Глобализација, технолошки развој, економска међузависност и медијска повезаност друштва довели су до појаве нових облика деловања који замагљују границу између мира и рата. У таквом окружењу све већу пажњу научне и стручне јавности привлачи феномен хибридног ратовања који се сматра једним од централних савремених безбедносних проблема.

Хибридно ратовање представља сложен и вишедимензионалан облик сукоба у којем се истовремено и координисано користе војна и невојна средства, укључујући политичке, економске, информационе, психолошке и сајбер инструменте, са циљем остваривања стратешких и политичких интереса без формалног објављивања рата. Иако појам хибридног рата релативно касно улази у званичне доктрине и стратегије, његови елементи присутни су током читаве историје ратовања.

Предмет овог рада јесте појмовно и теоријско разматрање хибридног ратовања, његових карактеристика, инструмената и динамике, као и анализа примене хибридних метода у савременим сукобима, са посебним освртом на сукоб између Русије и Украјине као један од најчешће анализираних примера хибридног ратовања.

2. Појмовно одређење хибридног ратовања

Иако је синтагма „хибридни рат“ увелико присутна у делу академске заједнице који истражује проблеме безбедности и ратне вештине, као и у политичком дискурсу, у медијима и на друштвеним мрежама, она се доста споро уводи у доктринарна документа армија широм света (Вуковић, 2018: 11). Стога, у постојећој теорији о рату, као и у теорији војних наука, још увек не постоји јасно дата дефиниција синтагме „хибридног рата“ нити постоји његова класификација према одређеном критеријуму класификације. Термин „хибридизација“ (лат. hybrida; грч. hybris) односи се на укрштање између две врсте или две расе исте врсте, док се под термином „хибрид“ може разумети једињење разнородних елемената, односно сједињавање свих облика друштвених сукоба, од најбезазленијих до оних најоштријих какав је онај оружани (Милошевић, 2018: 303). Совјетски Војни енциклопедијски речник описује „рат“ као сложену друштвено-политичку појаву, односно као продужетак политике насилним средствима. Поред оружане борбе, која представља његову суштину, наглашава се да се у рату примењују и друга средства деловања – економска, дипломатска, идеолошка и слична – како би се постигли жељени политички циљеви (Вуковић, 2018: 13).

Познати пруски генерал Карл фон Клаузевиц је изјавио да је рат политика другим средствима, и да је рат продужена рука политике. Исто тако данас ми можемо направити паралелу да је неоружани рат – рат другим средствима, односно продужена рука оружаног рата. Сваки рат је уједно и политички, само је хибридни рат заправо мало више политички, а мало мање војни (Милошевић, 2018: 303).

Као и код већине појмова из области безбедности и концепт хибридног ратовања прати извесна теоријска неусаглашеност. У литератури се јавља велики број различитих дефиниција, које одражавају сложеност, динамичност и

мултидисциплинарни карактер овог феномена, па стога ни појам хибридног ратовања није избегао проблем недовољно јасног и јединственог одређења. Према НАТО-у, хибридно ратовање може да обухвати редовне и нередовне војне капацитете са активностима у целом спектру дипломатских, економских, информационих и друштвених манипулација у циљу остваривања циљева противника, држећи се испод нивоа или прага конвенционалног рата. Таква активност може бити и прикривена и отворена (НАТО, 2024: 16).

Тарик Сомаз идентификује пет повезаних, али различитих употреба термина хибридно ратовање (НАТО, 2024: 16) :

- 1) примена синергијске фузије конвенционалног оружја, нерегуларних тактика, тероризма и криминалних активности на истом бојном простору;
- 2) комбинована употреба редовних и нерегуларних снага под јединственим руководством;
- 3) употреба различитих војних и невојних средстава за претњу непријатељу;
- 4) активности испод прага које укључују било коју комбинацију насилних и ненасилних средстава;
- 5) начин за постизање политичких циљева коришћењем ненасилних субверзивних активности.

Појам *хибридно ратовање* је релативно нов у теорији безбедности и војних наука, међутим, његова суштина и начини деловања који га карактеришу постоје кроз читаву историју човечанства. Комбиновање различитих облика борбе, регуларних и нерегуларних метода, војних и невојних средстава, представља појаву која је позната још од античког доба. Ипак, савремено теоријско дефинисање овог појма почиње тек почетком 21. века, након краја Хладног рата и промене глобалног безбедносног поретка.

Након завршетка Хладног рата и распада Совјетског Савеза, Сједињене Америчке Државе остале су једина глобална сила. У академским круговима појављивале су се тврдње, попут оних које износи Фукујама (1992), да ће човечанство ући у еру без већих оружаних сукоба, где ће се конфликти решавати демократским путем и међународним договорима. Међутим, током деведесетих година прошлог века и почетком двадесет првог века показало се да је ова претпоставка била преоптимистична. Свет се суочавао са бројним мањим, грађанским ратовима и ратовима великих сила против мањих држава. Управо у том контексту се први пут појављује термин *хибридно ратовање*. Први аутор који је овај израз употребио био је Вилијам Немет у свом мастер раду *Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare* (2002). Анализирајући ратове у Чеченији, Руској Федерацији, током 90-их година. Немет је изнео тезу да ће будући сукоби имати хибридни карактер, односно да ће комбиновати конвенционалне и герилске методе борбе, као и различите облике политичког и психолошког утицаја и модерне технологије. (Nemeth, 2002: 29).

После терористичких напада 11. септембра 2001. године, Сједињене Америчке Државе и њени савезници из НАТО-а покрећу војне операције у Авганистану и Ираку. Упркос својој технолошкој и војној надмоћи, америчке снаге су се суочиле са противницима који нису деловали у оквиру класичне војне структуре, већ су то биле мање оружане групе које су користиле герилске методе, избегавале фронталне и велике сукобе, деловале у урбаним срединама прикривајући се међу становништвом чију су подршку уживале. Овакви облици борбе показали су да се класичне поделе на конвенционално и нерегуларно ратовање више не могу стриктно примењивати. Управо у оваквим условима, теоретичари, пре свега у САД, а касније и у Западној Европи, у јавни дискурс полако уносе термин хибридни рат или хибридне претње, када говоре о облицима ратова у 21. веку (Цветковић и сар, 2019: 334).

Кључну улогу у дефинисању овог појма имали су Френк Хофман и Џејмс Матис, који су 2005. године у чланку *Future Warfare: The Rise of Hybrid Wars* назвали тадашње актуелне претње америчкој војсци у Ираку и Авганистану (тероризам, герилско ратовање, информационе операције, деловање организованих криминалних група) хибридним, а синтезу различитих облика непријатељског деловања у будућим ратовима, хибридним ратом. Убрзо Френк Хофман у свом раду *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars* (2007) поставља теоријске основе савременог разумевања хибридног ратовања. Он дефинише хибридне ратове као различите облике ратовања, укључујући конвенционалне способности, нерегуларне тактике и формације, терористичке акте, укључујући насиље и принуду, као и криминални неред. Даље наводи да хибридне ратове могу водити и државе као и различити недржавни актери (Hoffman, 2007: 8).

Министарство одбране Сједињених Држава 2010. године у четворогодишњем извештају први пут службено користи израз *хибридни рат* како би указало на све већу сложеност савремених конфликта, који укључују много актера и брисање границе у односу на традиционалне сукобе. У наредним годинама појам се појављује и у америчким војним приручницима *U.S. Field Manual 5-0* и *U.S. Field Manual 3-0* (2011), где се дефинишу могуће хибридне претње као динамична комбинација конвенционалних, нерегуларних, терористичких и криминалних активности које се прилагођавају како би се неутралисале предности противника. Истовремено, британско Министарство одбране у документу *Future Character of Conflict* 2010. наводи да ће будући конфликти све више имати хибридни карактер, са спојем војних и невојних облика деловања (Цветковић и сар, 2019: 325.).

Криза у Украјини 2014. године представља прекретницу у разумевању и широј употреби појма хибридног ратовања. Након политичких промена у Кијеву и анексије Крима од стране Русије, деловање Руске Федерације је, пре свега на Западу, описано као типичан пример хибридног рата. Под тим се подразумева

низ војних и невојних активности, специјалне операције руске војске, сајбер рат, информативни рат, финансијски и социо-економски притисак итд. У јавности Запада појављује се и концепт познат као „Герасимовљева доктрина“, заснован на раду руског генерала Валерија Герасимова из 2013. године, у коме је он истакао да у савременим сукобима невојна средства често имају већу важност од класичних оружаних у достизању политичких и стратешких циљева. Он наводи да је приступ рату данас герилски и распрострањен на широком фронту, са различитим актерима и методама од хакера на рачунарским мрежама, медијима, економистима до коришћења обавештајних служби и специјалних војних снага (Цветковић и сар, 2019: 201).

На НАТО самиту у Велсу 2014. године, појам *хибридне претње* улази у званичну употребу унутар Алијансе. НАТО овим термином објашњава савремене облике конфликта у којима се истовремено користе дипломатска, информативна, војна, економска, финансијска, обавештајна и правна средства (такозвани *DIMEFIL* спектар). Од тог тренутка, хибридно ратовање постаје један од централних концепата у безбедносној политици и стратегији савремених држава.

У наредним годинама, термин се шири и ван западног академског круга. У Русији се појам хибридни рат користи као реакција на западни дискурс: хибридни рат представља подривање моћи непријатеља као политички циљ рата; у њему се претежно користе невојне методе деловања ради утицаја на јавно мњење и политичку елиту противника; има за циљ подривање легитимитета постојеће власти, како би се иста заменила влашћу на коју ће се имати већи утицај; њиме се утиче на културне и духовне вредности противника, а затим и на материјалне (Цветковић и сар, 2019).

3. Карактеристике хибридног ратовања

Суштинска сврха хибридног ратовања је да држи противника политички, војно и друштвено ван равнотеже. Хибридно ратовање је облик порицања и пребега стандардних норми и принципа међународних односа у циљу остваривања уских интереса. Циљ хибридног ратовања је да држи рат испод прага реакције традиционалних одбрамбених институција и организација. Показује и конвенционалне и нерегуларне карактеристике. Хибридно ратовање се одвија на свим нивоима рата, од тактичког до оперативног и до стратешког (Vaszi, 2016: 39-40).

Неке карактеристике модерног хибридног ратовања су (Vaszi, 2016: 39-40):

1. Циљ је контрола умова - првенствено контрола умова политичког руководства и становништва путем пропаганде (психолошке операције), обмањујућих кампања и притиска терором;
2. Коришћење алтернативних средстава за постизање циљева - примарне улоге у постизању циљева рата спроводе се невојним средствима као што су психолошке операције и пропаганда. Штавише, економске санкције, криминалне и терористичке активности могу се поменути као алтернатива за постизање циљева;
3. Приоритизација - давање приоритета невојним алатима субверзије и вођења тајног ратовања. Нерегуларне снаге спроводе војне операције у тајности комбинујући различите методе против читавих друштава. Нерегуларне снаге циљају и ангажују политичке структуре, резидентне администрације, економију, морал становништва, заједно са оружаним снагама;
4. Везе са зараћеним странама - одређени степен етничке или језичке везе пружа агресору могућности да се мање видљиво уклопи у друштво мете;
5. Испод радара - циљ хибридног ратовања је да рат држи испод прага реакције традиционалних одбрамбених институција и организација;

6. Замагљене линије - линије између државних и недржавних актера, ратови између држава, сукоби против побуњеника или тероризам и сајбер напади су сложени и нејасни;

7. Симултано - елементи примењени истовремено и адаптивно, у времену и простору;

8. Активна употреба нерегуларног ратовања

Наведене карактеристике указују на сву сложеност хибридних претњи. Зато њихово свеобухватно разумевање и сагледавање представља кључни предуслов за успешан одговор и супротстављање система одбране хибридним претњама.

4. Инструменти и методе хибридног ратовања

Важни инструменти у пракси вођења хибридних ратова су: (Панарин, 2019: 60).

- информационе операције, које се спроводе у циљу утицаја на државне и војне органе противника ради довођења у заблуду, стварања пометње у размени података и провокација у циљу навођења на доношење неповољних одлука;
- психолошке операције, усмерене на слабљење морално-психолошког стања становништва и духа припадника оружаних снага, стварање атмосфере неповерења у јавности и њено мотивисање за деструктивне активности;
- хакерски напади на државну и привредну инфраструктуру у циљу онеспособљавања или отежавања рада критички важних објеката противника, као и добијања несанкционисаног приступа *опилљивим* информацијама;
- економске санкције, заустављање инвестиција;
- етничке тензије;
- тероризам;
- дезинформације;
- миграције;
- организациона, финансијска и информациона подршка опозиционим покретима, деструктивне акције *агената утицаја*, убачених у структуре државне власти.

Наведени инструменти се у пракси ретко примењују изоловано, већ у међусобној координацији, а њихови ефекти се међусобно допуњују и појачавају (Панарин, 2019: 60).

Како истиче Цветковић, неопходно је разликовати облике деловања од простора деловања, будући да природа и карактер хибридног рата упућују на његов тоталитет, вишедимензионалност и глобалност. Хибридно ратовање се не води

искључиво на класичном бојишту, већ у простору целокупног друштвеног живота противника, обухватајући политичку, економску, информациону, безбедносну и социјалну сферу. Управо због тога, различити инструменти хибридног деловања могу бити активирани истовремено или постепено, уз различите комбинације, све то у зависности од конкретних циљева и контекста у коме се примењују, што додатно отежава њихово благовремено препознавање и адекватно супротстављање (Цветковић и сар, 2019: 338).

Посебну улогу у савременом хибридном ратовању имају нове технологије, које делују као катализатор хибридних средстава, метода и стратегија. Према наводима НАТО-а, технолошки развој значајно проширује арсенал хибридних актера, повећава домет њихових активности и унапређује изгледе за остваривање постављених циљева, при чему посебно забрињава чињеница да нове технологије пружају бројне офанзивне могућности, чиме се ствара нови „бојни простор“ у којем се испољавају хибридни вектори ризика и претњи. У том смислу, коришћењем сајбер напада, дигиталних платформи и медија, хибридни актери могу истовремено деловати на више фронтова: угрожавати критичну инфраструктуру, нарушавати економске процесе, манипулисати информацијама и утицати на јавно мњење, па самим тим ови инструменти постају све чешће коришћени (НАТО, 2024: 24).

5. Фазе хибридног ратовања

Јанис Берзинс (Jānis Bērziņš) је идентификовао осам фаза хибридног ратовања: (Berzins, 2014: 4)

Прва фаза: невојно асиметрично ратовање (обухвата информационе, моралне, психолошке, идеолошке, дипломатске и економске мере).

Друга фаза: специјалне операције за обмањивање политичких и војних лидера координисаним мерама које се спроводе путем дипломатских канала, медија и највиших владиних и војних агенција, укључујући цурење лажних података, наређења, директива и инструкција.

Трећа фаза: застрашивање, обмањивање и подмићивање државних службеника и војног врха са циљем да се натерају да напусте своје службене дужности.

Четврта фаза: коришћење дестабилизујуће пропаганде за повећање незадовољства међу становништвом, подстакнуто доласком руских милитантних банди, ескалацијом субверзије.

Пета фаза: успостављање зона забране лета изнад земље која ће бити нападнута, наметање блокада, широка употреба приватних војних компанија у тесној сарадњи са јединицама наоружане опозиције.

Шеста фаза: почетак војне акције, којој непосредно претходе извиђачке и субверзивне мисије великих размера свих врста, облика, метода и снага, укључујући снаге за специјалне операције; свемирске снаге, радио, радио-технику, електронску, дипломатску и обавештајну службу и индустријску шпијунажу.

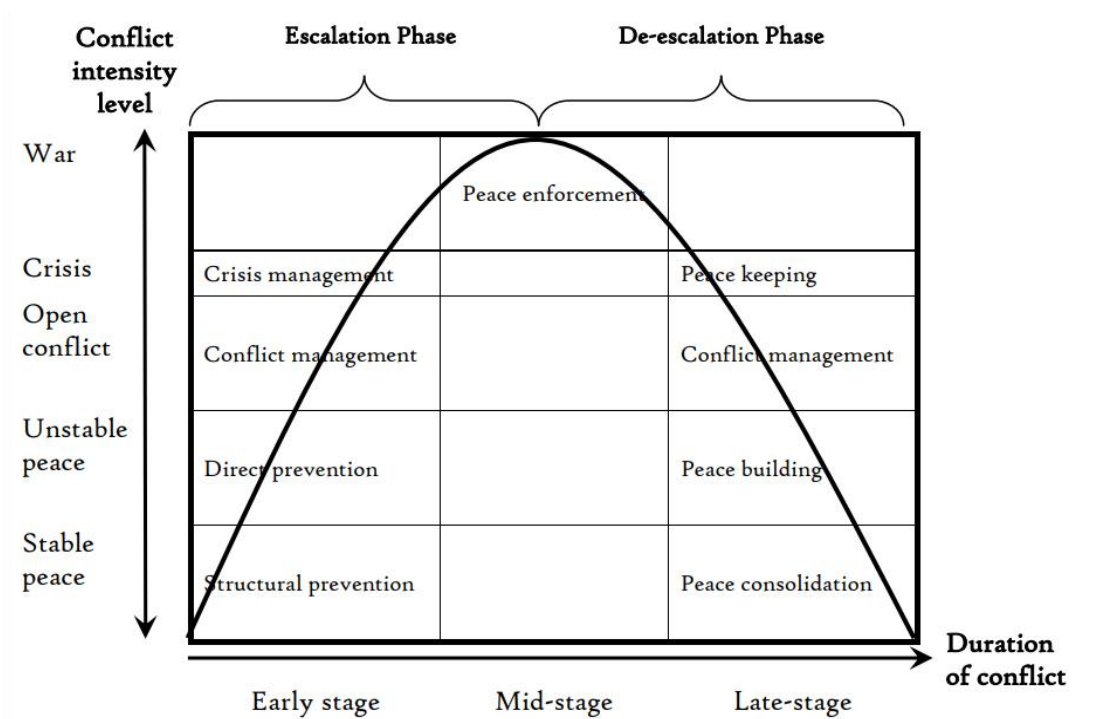
Седма фаза: циљане информације, електронско ратовање и ваздухопловне операције, заједно са континуираним узнемиравањем од стране ваздушних снага, у комбинацији са употребом високопрецизног оружја лансираног са различитих платформи (артиљерија дугог домета и оружје засновано на новим физичким

принципима, укључујући микроталасе, зрачење, радиолошке и еколошке катастрофе и несмртоносно биолошко оружје).

Осма фаза: сламање преосталих тачака отпора и уништавање преживелих непријатељских јединица употребом јединица за специјалне операције.

6. Хибридно ратовање и динамика сукоба

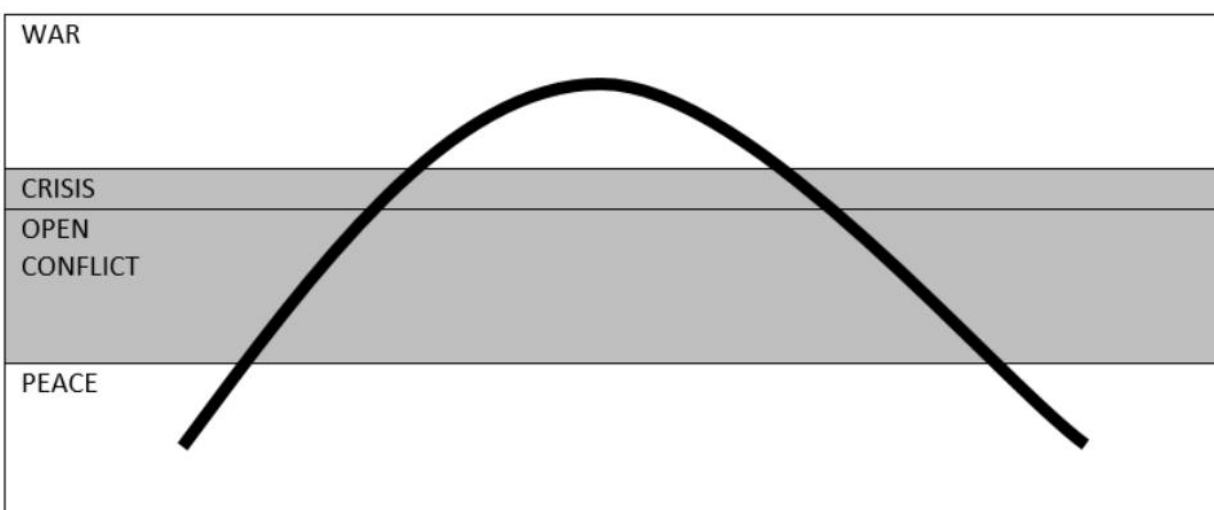
Сукоб није статична, већ динамична и променљива појава, чији се интензитет током времена непрекидно креће кроз различите фазе. У теорији се сукоби најчешће описују као процес који ескалира из стања релативне стабилности и мира ка кризи и рату, након чега следи деескалација и повратак ка миру. Овај циклус кретања интензитета обично се представља обрнутом U-кривом, која приказује успон од стабилног мира до врхунца конфликта и затим постепено смиривање. Тај модел служи као поједностављена аналитичка конструкција, идеалан тип који олакшава разумевање основне логике сукоба, иако се, како указују Swanström и Weissmann (2005, стр. 10), у пракси ретко јавља у тако чистој и јасној форми. Крива је подељена на пет нивоа интензитета сукоба (стабилан мир, нестабилан мир, отворени сукоб, криза и рат) у укупно девет хронолошких фаза (Swanström и Weissmann, 2005: 10).

Графикон 1: Хронолошке фазе нивоа интензитета сукоба (Swanstrom and Weissmann, 2005)

Међутим, савремене безбедносне претње, а посебно хибридне претње и хибридно ратовање, значајно одступају од овог традиционалног схватања динамике сукоба. Хибридни актери не делују у јасним оквирима мира и рата, нити се њихове активности могу лако уклопити у стандардне скале интензитета конфликта. Као што Weissmann истиче, хибридне активности не прате класичан редослед фаза, већ се налазе у „сивој зони“ – простору између мира и рата у којем су активности прикривене, нестабилне, ратовање је често прикривено обманом, пориче се.

Сива зона између мира и рата обавља се повременим ескалацијама у различитим димензијама сукоба, при чему свака нова ескалација постепено постаје оштрија од претходне (Рејс, 2019: 430).

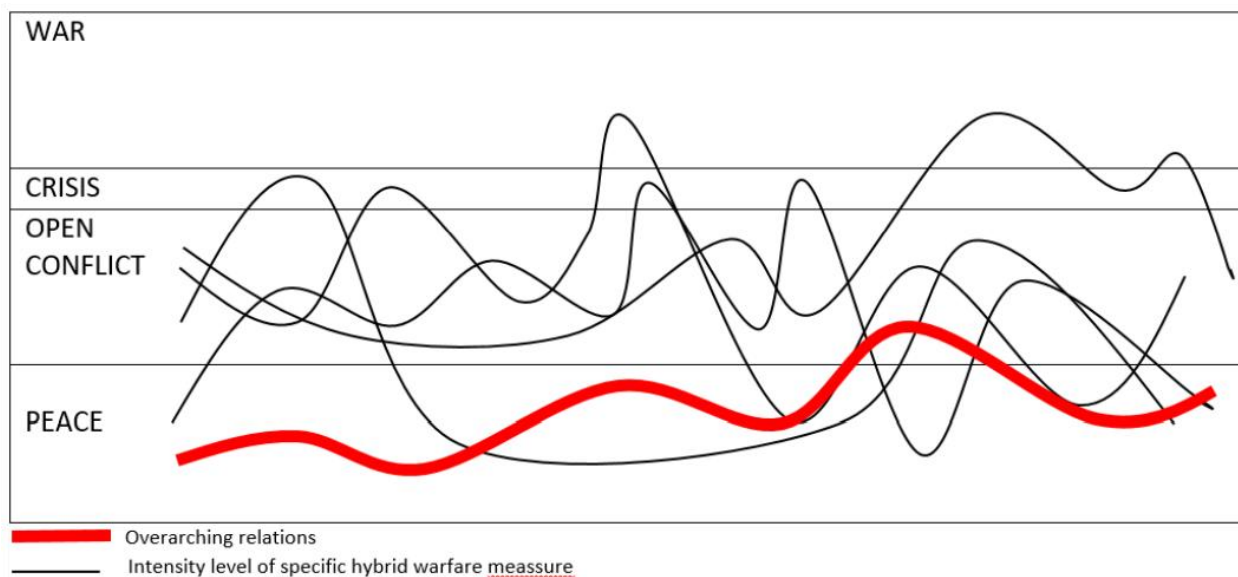

Графикон 2: Крива конфликта- дива зона (Weissmann, 2019).

Да би се прецизније описала савремена природа конфликта, неопходна је ширира и сложенија скала која укључује различите облике хибридног деловања. У хибридним конфликтима више мера делује истовремено и са различитим нивоима интензитета, а фронтови нису јасно раздвојени. Информационе операције, политички притисци, економске мере, сајбер напади и субверзивне активности могу да се одвијају паралелно, без отворене употребе силе. Ове мере се

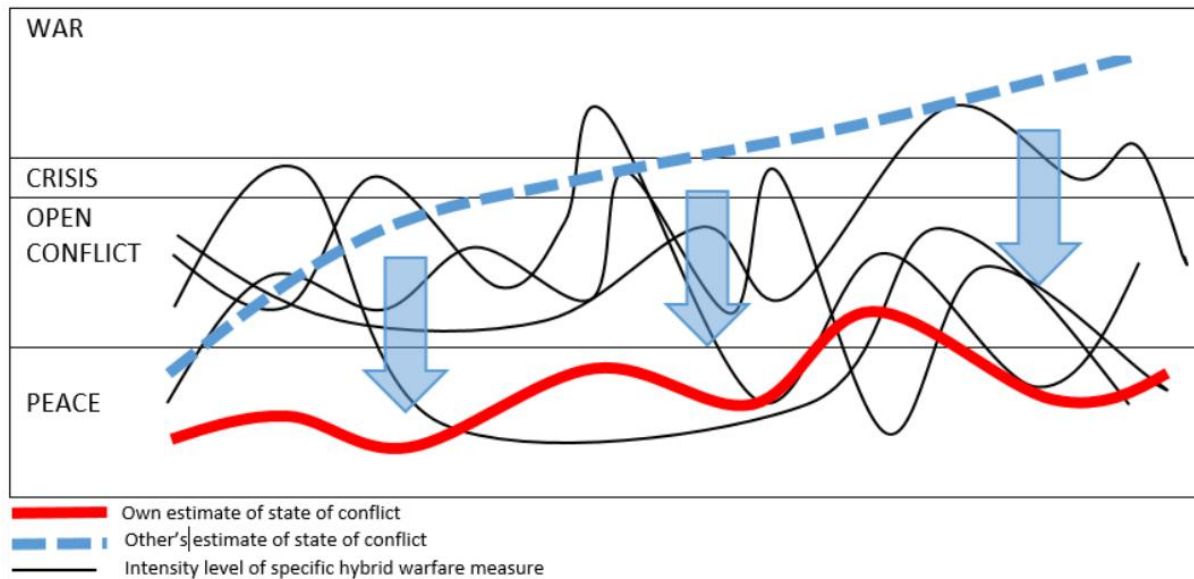
преклапају, надовезују једна на другу и стварају стално променљив безбедносни амбијент који се не може свести на једну линију ескалације (Weissmann, 2019).

Идеалан сценарио за актера који примењује хибридне мере јесте онај у којем већина његових активности остаје испод прага детекције или се тешко доказује. Када активности нису правилно идентификоване, то отежава приписивање одговорности и омогућава агресору да настави са операцијама без ризика директне реакције. Управо због тога хибридни приступ подразумева високу употребу обмане, асиметрије и сегментираних активности које делују „испод радара“ (Weissmann, 2019).

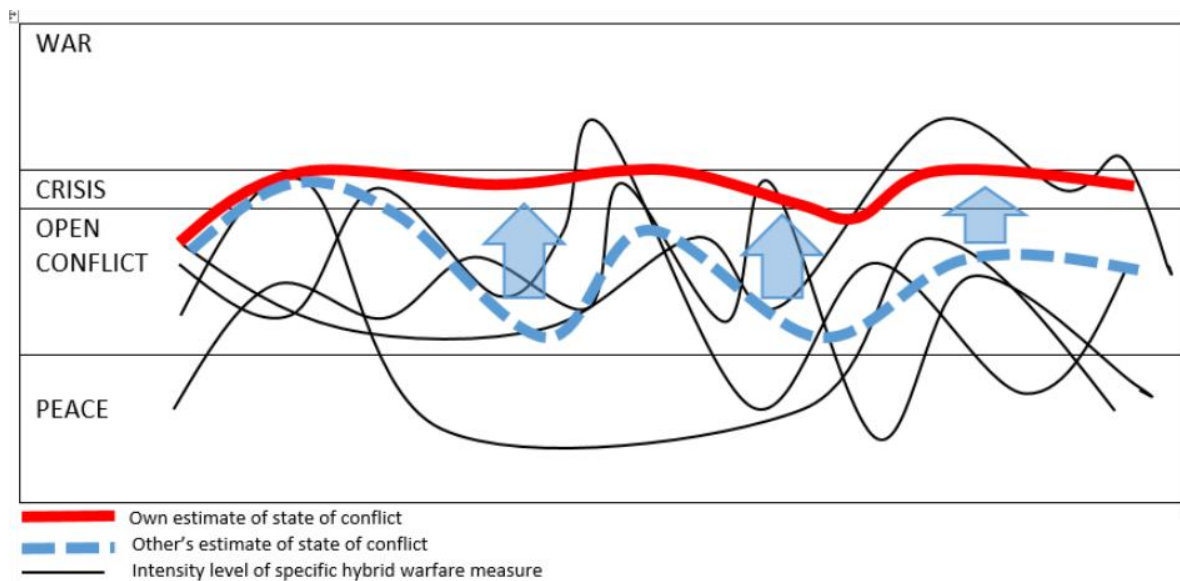
Графикон 3: Хибридно ратовање наспрам свеобухватног нивоа сукоба (Weissmann, 2019).

У мање успешном сценарију, акумулација различитих хибридних мера може да подигне свеобухватни ниво конфликта и гура односе ка кризи или отвореном сукобу. Ипак, и у таквим ситуацијама изостане јасна тачка прелаза, јер хибридни рат не садржи формално објављивање сукоба нити недвосмислени почетак рата. Пошто многе активности остају негиране или скривене, праг рата постаје нејасан, а тумачење догађаја зависи од перцепција актера (Weissmann, 2019).

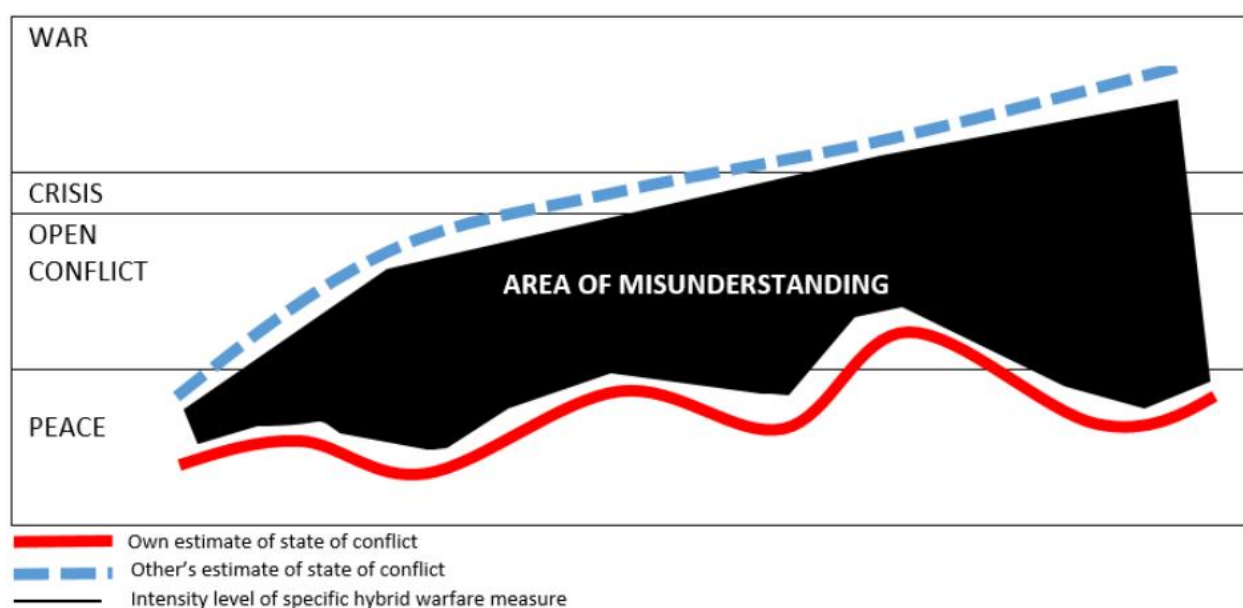
Графикон 4: Погрешно процењивање (потцењивање) (Weissmann, 2019).

Због тога у хибридном ратовању перцепција има пресудну улогу. Постоји стални ризик да један актер погрешно процени намере другог – да потцени претњу и буде затечен или да прецени ситуацију и реагује прекомерно. Хибридни рат намерно ствара ову зону неизвесности, јер побеђује онај ко боље контролише информације, створи уверљивију слику стварности и наведе противника да погрешно одлучи (Weissmann, 2019).

Графикон 5: Погрешно процењивање (прецењивање) (Weissmann, 2019).

Све ово указује да између актера готово увек постоји зона неспоразума – простор у којем ниједна страна није сигурна да ли исправно тумачи појаве, активности и намере другог. У време стабилног мира та зона може бити мала, али у условима напрегнутих односа драматично се шири. Управо у том простору најчешће делују хибридни инструменти, користећи амбигвитет, асиметрију, порицање и психолошки притисак како би се дестабилизовао противник без формалног уласка у рат (Weissmann, 2019).

Графикон 6: Област неспоразума (Weissmann, 2019).

Савремена динамика конфликта, и уопште „скривених“ или „разуђених“ облика ратовања, показује да хибридни рат није могуће уредити у једноставне линијске моделе. Он се одвија у спектру који обухвата и мир и кризу и рат, али без јасних граница међу њима. Управо због тога, разумевање хибридног ратовања захтева анализу његове нелинеарности, истовремености, вишеслојности и перцептивне димензије – што представља темељ за даље разматрање конкретних фаза хибридног приступа (Weissmann, 2019).

7. Студија случаја: Хибридно ратовање у сукобу Русије и Украјине

Руска комбинација директне војне акције, ангажовања посредничких војних снага, субверзије локалних политичких процеса и корупције граничара и локалне полиције - као и њено порицање учешћа у заузимању Крима и у грађанском рату који се догодио у источној Украјини 2014. године - помогла је да се пажња усмери на хибридне претње/хибридно ратовање. Управо овај сукоб, између Русије и Украјине, све чешће се узима за ткр. "школски пример" при анализирању хибридних сукоба, јер се може јасно уочити примена хибридних метода као и њихов утицај на трансформацију савремене ратне стратегије (НАТО, 2024.).

Историјски посматрано, Русија и Украјина су значајно повезане. Украјина је увек била део наратива везаног за стварање руске нације. Украјина има посебно место у руским националним митовима у којима се Кијев традиционално посматра као „мајка свих руских градова“, па се с правом може тврдити да Украјина игра не само кључну улогу у руском геополитичком стратешком размишљању, већ има и симболичку вредност као простор руске цивилизације (Стојановић, 2022: 173).

Статус Крима представља значајан историјски елемент у разумевању савремених руско-украјинских односа. 1954 године, тадашњи председник СССР-а Никита Хрушчов, поводом обележавања тристогодишњице Перејаславског споразума, донео је одлуку о преносу Кримског полуострва у састав Украјине (Бурда, 2009: 93). У тренутку доношења ове одлуке, она није имала значајније политичке последице нити је изазвала негативне реакције, будући да су Русија и Украјина тада биле део јединственог, централизованог совјетског система (Стојановић према Моррисон, 2022: 176). Иако је уступање Крима званично представљено као симбол јачања дугорочног руско-украјинског пријатељства, ретроспективно се може оценити да је овај потез био део ширег процеса политичке контроле Украјине од стране Москве (Брзица, 2018: 173).

Након распада Совјетског Савеза 1991. године, Украјина је стекла независност и започела процес изградње сопственог политичког и безбедносног идентитета. У новонасталим околностима, земља се суочила са потребом редефинисања своје спољнополитичке оријентације, балансирајући између традиционалних веза са Русијом и све израженијих тежњи ка интеграцији у евроатлантске структуре. У том контексту, дијалог и сарадња између Украјине и НАТО-а започели су приступањем Украјине Северноатлантском савету за сарадњу 1991. године и програму Партнерство за мир 1994. године. Односи су додатно ојачани потписивањем Повеље о посебном партнерству 1997. године, док су 2009. године унапређени Декларацијом о допуни Повеље, којом је потврђена одлука лидера НАТО-а са самита у Букурешту 2008. године да ће Украјина постати чланица Алијансе. (НАТО, 2025).

Наранџаста револуција из 2004. године представљала је преломни догађај у савременој политичкој историји Украјине и означила крај деценије владавине председника Леонида Кучме. Председнички избори одржани 2004. године одвијали су се у условима изражених унутрашњих подела, пре свега између прозападно оријентисаног запада земље и проруских региона на истоку и југу. Главни кандидати били су Виктор Јанукович, тадашњи премијер и лидер проруске Партије региона, и Виктор Јушченко, представник прозападне политичке опције (Петровић и Буквић, 2019: 71).

Масовне народне демонстрације у Кијеву су изазване када су власти прогласиле премијера Виктора Јануковича победником другог круга председничких избора 21. новембра 2004. године, упркос извештајима анкета о јасној предности опозиционог кандидата Виктора Јушченка (Wilson, 2005: 22).

Ови протести, познати као „Наранџаста револуција“, ослањали су се на снажну мобилизацију јавности путем медија што указује на интензивну употребу информационих и психолошких инструмената у политичкој борби. Посебно

истакнуту улогу у организацији протеста имала је Јулија Тимошенко, једна од кључних фигура опозиције. Додатну дестабилизацију изазвала је вест да је Јушченко добио извесну алергију, која је протумачена као покушај тровања. Иако околности овог догађаја никада нису у потпуности разјашњене, медијска експлоатација ових тврдњи значајно је утицала на јавно мњење и појачала политичку поларизацију у земљи, што представља карактеристичан елемент хибридног деловања кроз манипулацију перцепцијама и емоцијама јавности. (Петровић и Буквић, 2019: 74) На свом врхунцу, протести су мобилисали око пола милиона опозиционих активиста, студената и разочараних бирача (Wilson, 2005: 22).

Под притиском јавних протеста и међународне заједнице, други круг председничких избора је поништен, а на поновљеном гласању у децембру 2004. године победу је однео Виктор Јушченко. Иако је Наранџаста револуција формално означила демократски заокрет и привремено јачање прозападне оријентације Украјине, период који је уследио обележили су политичка нестабилност, сукоби унутар владајуће елите и продубљивање унутрашњих подела (Петровић и Буквић 2019:74).

Повратак Виктора Јануковича на власт 2010. године додатно је нагласио колебање Украјине између евроатлантске оријентације и блиских односа са Русијом, што је створило политичку и друштвену нестабилност. Јанукович је на најодговорније позиције у систему националне безбедности и одбране поставио људе са проруским уверењима, који су, усред политичке кризе, предузели кораке да проруски политички режим одрже на власти. Гледајући уназад, многи њихови потези су резултирали поткопавањем одбрамбених способности Украјине, што је створило предуслове за успех рата који ће уследити неколико година касније. (Петровић и Буквић, 2019: 186).

Политичка превирања у Украјини крајем 2013. и почетком 2014. године представљала су прекретницу у руско-украјинским односима и створила услове за интензивирање хибридног деловања Русије. У настојању да спречи приближавање Украјине Европској унији и да је усмери ка евроазијским интеграцијама, Русија је користила различите политичке, економске и информационе инструменте притиска (Brzica prema Rachok, 2019: 189).

Иако је украјинска влада 18. септембра 2013. године усвојила резолуцију о припремама за потписивање Споразума о придруживању са Европском унијом, након тајних састанака председника Русије и Украјине у октобру и новембру исте године дошло је до нагле промене спољнополитичког курса. Украјинска влада је 21. новембра 2013. године донела одлуку о обустави процеса припреме за потписивање споразума са ЕУ, а 29. новембра председник Виктор Јанукович је званично одбио да потпише споразум, уз образложење да је реч о привременом одлагању (Brzica prema Rachok, 2019: 189). Недуго затим, у децембру 2013. године, Јанукович је потписао споразум са председником Руске Федерације Владимиром Путином, којим се Русија обавезала да откупи украјински државни дуг у износу од 15 милијарди долара и да смањи цену руског гаса за приближно једну трећину, што представља јасан пример економског притиска као инструмента хибридног деловања (Brzica prema Walker, 2019: 189).

Ова одлука изазвала је снажно незадовољство дела украјинске јавности који је подржавао европску интеграцију земље, што је довело до избијања масовних протеста познатих као "Евромајдан". Протести су убрзо прерасли у широку политичку кризу, праћену насиљем, институционалном парализом и дубоким друштвеним поделама, чиме је Украјина ушла у фазу изражене унутрашње нестабилности. Управо такво окружење представљало је погодан амбијент за спровођење сложених хибридних операција, које ће у наредним месецима кулминирати анексијом Крима у фебруару и марту 2014. године, која је изведена

комбинацијом војних, паравојних, информационих и психолошких метода, уз минималну употребу отворене силе, а ситуацију су додатно продубили оружани сукобима у источној Украјини (Brzica, 2019: 190).

Анексија Крима у великој мери ослањала се на такозване „мале зелене људе“ – припаднике руских специјалних снага који су деловали у оквиру новоформиране Команде за специјалне операције. Употреба ових елитних јединица, у комбинацији са интензивном информационом кампањом и ангажовањем лојалних руских проху-актора, створила је услове за готово бескрвно преузимање контроле над Кримом (Chivvis, 2017: 2). Коначно, након кратког периода фактичке војне контроле и организовања референдума у условима присуства руских оружаних снага, Руска Федерација је 18. марта 2014. године формално анектирала Крим (Стојановић, 2012: 182).

Анексија Крима од стране Русије наишла је на осуду, упркос томе што је огромна већина становништва руска и проруска подржала референдум о „враћању Крима Русији“. Током сукоба на Југоистоку, који су окончани Минском 1 и потом Минском 2, западноевропска политика, па и јавност, показивала је нешто већу наклоност кијевским властима и званичној Украјини. С друге стране, поздрављана је улога званичне Москве, која је у оба случаја била посредник у склапању мира. Током следећих година украјинске кризе, која је од 2015. до 2021. била спуштена на нижи ниво интензитета, западне силе су имале углавном разумевање за кијевски режим (Петровић, 2022: 98).

8. Закључак

Хибридно ратовање као савремени безбедносни проблем јасно указује на то да су се облици угрожавања безбедности значајно променили и да класични механизми одбране више нису довољни. Нејасна граница између рата и мира, као и истовремена употреба војних и невојних средстава, чине хибридно ратовање посебно опасним и тешко уочљивим. Углавном се уочи тек са настанком последица. Управо због тога је заштита од хибридног ратовања од изузетног значаја за очување националне и међународне безбедности. Да би смо могли ефикасно да се супротставимо противнику, морамо добро да га познајемо, те тако на значају добија и теоријско одређење појма хибридног ратовања обрађеног у овом раду.

Ефикасно супротстављање овом феномену захтева свеобухватан и координисан приступ који обухвата јачање институција, заштиту информационог и сајбер простора као и унапређење сарадње како унутар државе, тако и међу државама кроз размену информација и заједничке борбе. Само кроз правовремено препознавање и адекватно реаговање, могуће је очувати безбедност грађана, политичку стабилност и суверенитет државе у савременом безбедносном окружењу.

9. Литература

- Brzica, N. (2019). Hibridno ratovanje i suvremeni sukobi (Doktorska disertacija). Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti.
- Bērziņš, J. (2014). Russia's new generation warfare in Ukraine: Implications for Latvian defense policy (Policy Paper No. 2). National Defence Academy of Latvia.
- Chivvis, C. S. (2017). Understanding Russian "hybrid warfare". RAND Corporation.
- Cvetković, N., Kovač, M., & Joksimović, B. (2019). Pojam hibridnog rata. *Vojno delo*, 71(7), 323–343.
- Hoffman, F. G. (2007). Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars. Potomac Institute for Policy Studies.
- Milošević, D. M. (2018). Pojmovno određenje fenomena hibridnog ratovanja. *Vojno delo*, 70(3), 300–316.
- NATO. (2024). Hybrid threats and hybrid warfare: Reference curriculum. NATO Defense College.
- NATO. (2025). Relations with Ukraine.
- Nemeth, W. J. (2002). Future war and Chechnya: A case for hybrid warfare (Master's thesis). Naval Postgraduate School.
- Panarin, I. N. (2019). Hibridni rat: Teorija i praksa. Klub generala i admirala Srbije; Udruženje „Milutin Milanković“.
- Petrović, D. (2022). Ukrajinska kriza i ukrajinsko-ruski konflikt 2019–2022. Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Petrović, D., & Bukvić, R. (2019). Ukrajinska kriza: 2013–2019. Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Solmaz, T. (2022, February 25). "Hybridno ratovanje": Jedan termin, mnogo značenja. *Small Wars Journal*.

- Stojanović Takić, G. (2022). Transformacija rata: Od hladnog rata do hibridnog ratovanja. Univerzitet u Beogradu.
- Swanström, N. L. P., & Weissmann, M. S. (2005). Conflict, conflict prevention and conflict management and beyond: A conceptual exploration. Central Asia–Caucasus Institute & Silk Road Studies Program.
- Vaczi, N. (2016). Hybrid warfare: How to shape special operations forces. U.S. Army Command and General Staff College.
- Vuković, N. (2018). Prilog pojmovnom određenju sintagme „hibridni rat“. Institut za strategijska istraživanja.
- Weissmann, M. (2019). Hybrid warfare and hybrid threats today and tomorrow: Towards an analytical framework. Journal on Baltic Security.
- Wilson, A. (2005). Ukraine’s orange revolution. Yale University Press.

ИЗЈАВА О АКАДЕМСКОЈ ЧЕСТИТОСТИ

Изјављујем да сам у приложеном раду поштовао/ла сва правила о академској честитости.

Овај писани рад резултат је искључиво мог личног рада, темељи се на мојим истражиањима и ослања се на наведену литературу.

У Београду, дана _____ године.

Потпис студента:
